

IZKUŠNJE ZADRUG V BOSNI IN HERCEGOVINI V PROMETU S KMETIJSKIMI PRIDELKI

Promet zadrug s kmetijskimi pridelki v Bosni in Hercegovini narašča iz leta v leto. Tako je na koncu leta 1955 dosegel 22,5 odstotka celotnega obsega poslovanja zadrug. Tega leta so zadruge odkupile za 4.855 milijonov dinarjev kmetijskih pridelkov, kar predstavlja več kot 5.150 desetonskih vagonov sadja, zelenjave, jajc, živine in živalskih pridelkov, zdravilnih rastlin, gozdnih sadežev in drugega. Samo jaje so odkupile nad 56 milijonov.

Letos je aktivnost zadrug v prometu še bolj narasla. To je zlasti vidno po tem, da se zadruge mnogo bolj zanimajo za odkupne kredite. Medtem ko so v mesecu avgustu lani zadruge porabile samo 0,4% odobrene vsote odkupnih kreditov, pa je v mesecu maju letos ta odstotek presegel 28%.

USPOSABLJANJE ZADRUG

Od konca lanskega leta dalje smo začeli bolj delati na kreditnem in poslovnem usposabljanju zadrug. Ob koncu leta je bilo 59,7% zadrug proglašanih za kreditno sposobne, maja letos pa 76,2%. Ta odstotek bo še nadalje naraščal.

Poskrbeli so tudi, da bodo zadruge dobile bolj sposobne kadre. Tako je pozimi končalo trimesečno tečajev nad 250 upravnikov kmetijskih zadrug,

usposobljenih pa je nad 100 komercialistov in nekaj sto knjigovodij.

Zadruge so se tudi trudile, da bi izboljšale svojo opremo, da bi nabavile prevozna sredstva in embalažo, da bi zgradile skladišča in podobno. Ta proces gre bolj počasi, ker zahteva dalj časa pa tudi večja sredstva. Pozitiven pa je pojav, da letos zadruge predvidevajo, da bodo vložile v ta namen večja sredstva, nekatera bodo pa tudi zaprosile za investicijske kredite.

MONOPOLISTIČNE TEŽNJE

Kljub temu pa so se v precejšnjem številu zadrug pokazali določeni negativni pojavi, na katere je treba opozoriti.

Gre v prvi vrsti za precej razširjeno pojmovanje, da je moč krepiti vlogo zadrug z določenimi administrativnimi ukrepi, v prvi vrsti z odpravo odkupnih postaj. Čeprav so ukini 69 odkupnih postaj, tako da jih je danes komaj 110 in so mnoga občinska področja proglašena za »zaprt« za delo odkupnih postaj, pa v nekaterih zadrugah še nadalje vlada prepričanje, da je treba odpraviti tudi ostale postaje. To naj bi baje bil edini način, da b se zadruge oprijele prometa s kmetijskimi pridelki. Pri tem pa zapostavljajo gospodarske činitele in ukrepe, ki bi jih

morale storiti zadruge in ki bi jim bolj zagotovo zagotovili položaj na tržišču s kmetijskimi pridelki. Mnoge zadruge na primer ne zahtevajo kredita za odkup, ker ne razumejo, da lahko na podlagi višine sredstev, s katerimi bodo razpolagale, pridobijo sebi tudi določeno mesto na tržišču. Od 550 zadrug, kolikor jih je proglašanih za kreditno sposobne, se je samo 55% prijavilo za odkupne kredite.

ENOSTRANSKA USMERJENOST RPI ODKUPU

Čeprav so letos mnoge zadruge širše zajele odkup vseh pridelkov, vendar moramo ugotoviti, da je pr. izbiri pridelkov, ki jih zadruge odkupujejo, še precej enostranski. Dostikrat teže samo k temu, da odkupujejo določeno število »konjunkturnih« pridelkov, na kar jih vzpodbuja veliko povpraševanje in možnost dobre prodaje tega blaga. Po drugi strani pa se blago, ki se hitro pokvari (sveže sadje in zelenjava) precej težje vnovči, zato se zadruge nerade ukvarjajo z odkupom tega blaga. Pri odkupu pa dostikrat tudi nerazumno in nespretno nastopajo nasproti proizvajalcem, tako da dostikrat odkupijo vse količine, ne glede na možnost prodaje. Poučen je primer z odkupom polžev. Zadruge so odkupile prevelike količine, ki jih niso moge vnovčiti. V trebinjskem okraju so morali na primer velike količine odkupljenih polžev uničiti. Kmetje so dobili denar, zadruge pa so morale

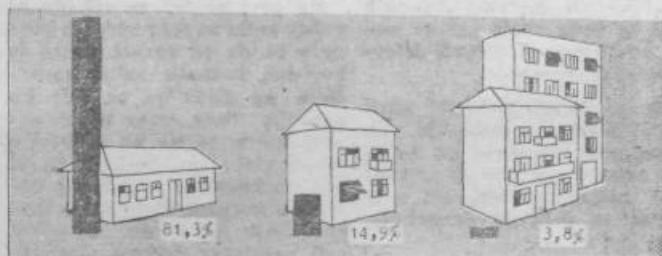
blago odvreči. To je bila vseka kor velika škoda. Nekaj podobnega se je zgodilo tudi z odkupom nekaterih drugih pridelkov.

Če k temu dodamo še pomanjkanje strokovnosti pri manipuliranju in pakiranju, zlasti pa dejstvo, da ni nobene vzpodbude za tiste proizvajalce, ki dajejo kvalitetno blago, potem ni težko uginiti, koliko lahko tako delo škoduje zadrugam in njihovim gospodarskim kreptivi. Primer odkupa jajc to zgovorno potrjuje. Če zadruge ne bi odkupovale starih in umazanih jajc, bi dobile za količine jajc, ki jih sedaj odkupujejo in izvažajo 10 do 15 milijonov deviznih dinarjev več.

Kot poseben problem je treba omeniti tudi to, da zadruge

v Bosni in Hercegovini še vedno niso ničesar pomembnejšega ukrenile, da bi se bolj organizirano povežale s tržiščem in tako povečale svojo odkupno aktivnost. Res je, da je nekoliko zadrug v planinah organiziralo rejo klavne živine in da so nekateri druge zadruge v brčanskem, banjaluskem, dobojskem in sarajevskem okraju začele kontrolirati industrijske rastline, žito in sadje. To pa je vse šele začetek in predstavlja prav zaprav posamezne poskuse. To pa je dejansko najbolj važno področje aktivnosti kmetijskih zadrug, kajti samo tako lahko postanejo pomembnejši činitelj v razvoju proizvodnje in kreptivi svoje gospodarske moči in vpliva na vasi.

D. Uzelac

V stanovanjskem skladu, ki smo ga podedovali iz stare Jugoslavije so v velikem delu zastopana prtilična poslopja Enonadstropne hiše tvorijo 14,9%, dvo- ali večnadstropne pa komaj 3,8% skupnega stanovanjskega sklada. Starost stanovanjskega sklada Jugoslavije kaže, da je veliko število stanovanjskih poslopj na koncu svojega trajanja. Skoro 25% mestnih stanovanj je bilo zgrajeno v prejšnjem stoletju iz slabega in trušnega materiala. Nekaj nad 50% stanovanj je bilo zgrajeno pred vojno, komaj 10,7% mestnega stanovanjskega sklada pa odpade na poslopja, ki smo jih zgradili po vojni.

NOVA FAZA V AMERIŠKI KMETIJSKI POLITIKI

M. Hubeni

Vsi ukrepi, ki so jih napravili v zadnjih letih niso ublažili hiperprodukcije v ameriškem kmetijstvu. Kljub temu, da so znižali garantirane cene, zmanjšali setvene površine in vpeljali kvote za skoraj vse pridelke, za katere dajejo podporo, vendar se kmetijski presežki še vedno kopičijo. Tako da danes Korporacija za blagovni kredit (glavna ustanova po kateri vlada izvaja svojo politiko podpiranja kmetijstva) že tretjič odkar je Eisenhower predsednik ZDA zahteva povečanje kredita od 10 na 12 milijard dolarjev. Ogromni presežki postajajo tudi za ameriško državo velik finančni problem.

Ne samo da niso odpravili hiperprodukcije, temveč so tudi dohodki farmerskih družin danes za polovico manjši kot pa dohodki družin v drugih nekmetijskih poklicih. To pa seveda še ne pomeni, da ni za nekatere kategorije farmerjev pomenila politika podpiranja kmetijstva vir visokih dohodkov, o tem pričča dejstvo, da ima 2% velikih takomenovanih trgovskih farm v svojih rokah 42% vse farmerske zemlje. Računajoč, da je kljub politiki podpiranja kmetijstva okrog 60% vseh farm neekonomičnih.

SISTEM CEN

Politika podpiranja kmetijstva, ki je v zadnjih 20 letih stala državo 20 milijard dolarjev, se je začela po letih velike gospodarske krize, ko so ZDA prenehale biti veliki svetovni izvoznik kmetijskih pridelkov. V predvojnem obdobju je šla ta politika skozi določeno razvojno fazo, ko so težišče premaknili s

podpiranja cen posameznih pridelkov na zagotovitev določene višine skupnih dohodkov iz kmetijske dejavnosti. Sistem podpiranja kmetijstva stoji na takomenovanem sistemu paritetnih cen. Paritetna cena nekakega pridelka se imenuje tista cena, ki je izražena v odstotku povprečne cene, kakršna je bila v obdobju od leta 1910 do 1914. Po zakonu so deležne podpore cene koruze, pšenice, riža, tobaka, orehov, volne, diake angorskih koz, tungovega oreha, medu, mleka in masla. Garantirane cene teh pridelkov se gibljejo med 75 do 90% paritete, za med in tungov oreh pa od 60 do 90 odstotkov. Za bazične pridelke koruzo, bombaž, pšenico, riž, tobak in orehe določajo minimalne garantirane cene na podlagi ocenjenega odstotka preskrbljenosti trga s temi pridelki. Za bombaž in orehe veljajo na primer 90% paritetne cene, če odstotek preskrbe trga ni večji od normalne za 108%, pri pšenici, koruzi, rižu in tobaku pa 102%. Grobo povedano, če poraste preskrbljenost trga za 2% se minimalna cena zmanjša za 1%. Toda ne more pa pasti izpod 75 odstotkov paritete.

Korporacija za blagovni promet zagotavlja tržišče za vsak pridelček, ki je v programu podpiranja cen in ga farmerji ne morejo prodati na svobodnem tržišču v določenem roku po paritetnih cenah ne glede na morebitno nihanje cen. Od te ustanove dobivajo farmerji redno posojila, v prvi vrsti za žito, dočim neposredno prodajajo samo nekatere pridelke, na pr. mlečne proizvode. Farmer ima pravico do posojila, če so

njegovi pridelki vskladiščeni v pooblaščenih skladiščih. Le-te pa lahko vedno proda, če dobi zanje ugodno ceno. Če se farmerju ne posreči prodati svojih pridelkov na tržišču, tedaj jih prevzame Korporacija, ko je treba vrniti posojilo.

UPORABA PRODAJNIH KVOT

Ves ta sistem podpiranja cen ni pomenil za državo nikakršne obremenitve vse dotlej, dokler so bile prodajne cene na tržišču večje kot pa garantirane. Toda, ko se je stanje na tržišču s kmetijskimi pridelki poslabšalo, se je vlada oprijela še drugih zakonskih pooblastil, da bi ublažila pritisk presežkov na tržišče in pa dotok tistega blaga, ki ga je bila Korporacija za blagovni kredit dejansko prisiljena prevzeti, ker so tržne cene padle izpod garantiranih paritetnih cen. V tem oziru je imela vlada na razpolago dvoje sredstev. Prvo je bila omejitev posejanih površin, drugo pa uporaba prodajnih kvot. Tisti farmer, ki se ne bi držal predpisov o omejitvi setvenih površin, ni imel pravice do garantiranih cen za tiste količine, ki jih je dobil na površinah posejanih nad dovoljenimi, medtem ko je v drugem primeru plačal kazen. Prodajne kvote veljajo za nekatere vrste bombaža, pšenice, riža, orehe in tobak. Če več kot tretjina farmerjev ne pristane na prodajne kvote, se garantirane cene znatno znižajo. Če se odrečejo prodajni kvoti za tobak, tedaj odpadejo garantirane cene, za druge kulture pa dobijo samo 50% paritetnih cen. Leta 1955 so

prodajne kvote obsegale vse bazične pridelke.

Rezultat vseh teh ukrepov je bil ta, da so farmerji nehali obdelovati slabše vrste zemlje. To pa je imelo za posledico, da so porastli donosi po enoti površin. Zaradi tega se skupni pridelček ni kdove kako zmanjšal. Edina posledica je bila ta, da so se zmanjšali dohodki farmerjev. Po sporočilu kmetijskega ministrstva bodo letos znašali njihovi dohodki 10,4 milijarde dolarjev v primerjavi s 15 milijardami leta 1951. Višina posojil in vrednost presežkov v skladiščih Korporacije za blagovni kredit pa je dosegla skoraj 10 milijard dolarjev, kar je približno enako letnemu dohodku ameriških farmerjev.

UKREPI ZA ZMANJŠANJE PROIZVODNJE

Odkar je Eisenhower postal predsednik ZDA, se vodi neprestana borba med administracijo in predstavniki farmerjev za bolj elastično izvajanje sistema paritetnih cen. Pri zadnji uređitvi politike podpiranja cen so dosegli določen kompromis. Predstaviška telesa so opustila svojo zahtevo po 90% pariteti za vse pridelke in sprejela bolj elastično lestvico od 75 do 82,5 odstotkov paritete. Zedinili so se, da bodo ustanovili takomenovano »Soil« banko (zemljiščno), ki bo imela to nalogo, da bo s subvencijami izvedla zmanjšanje setvenih površin za 40 milijonov akrov (okrog 16 milijonov hektarov). Te površine so bile doslej posejane s pšenico, bombažem, koruzo in rižem. Ta program naj bi izvršili na prostovoljni podlagi v dveh etapah. Najprej bi pustili nezoranih okrog 15 milijonov akrov, za kar

bi dobili farmerji odškodnino v gotovini ali blagu na podlagi sklenjenih pogodb z banko. V drugi fazi bi drugih 25 milijonov akrov posejali z drugimi kulturami, krmnimi rastlinami, sadnimi drevesi itd., da bi ohranili zemljišče. Za zdaj je znana višina odškodnine za površine pod pšenico. Znašala bo 60% dohodka, ki bi ga farmer dobil od donosa s teh površin po garantiranih cenah. Medtem ko bi po obstoječih cenah dobil za bušel pšenice 2 dolarja, bo dobil, če ne bo posejal, 1,2 dolarja za bušel predvidenega donosa z zapuščenih površin. Banka ima za te operacije na razpolago 1,2 milijarde dolarjev.

Politika podpiranja cen se je torej v ZDA spremenila v sistem ukrepov finansiranja, da ne bi proizvajali. Vsi ukrepi so bili doslej usmerjeni k zmanjšanju proizvodnje. Enostranski poskusi, da bi povečali prodajo kmetijskih presežkov v inozemstvo, bodisi s prodajo za nacionalno valuto, bodisi z zamenjavo za strateške proizvode, bodisi da jih dajo zastojni, niso privedli do pomembnejših sprememb stanja, pač pa so naleteli na odpor pri tistih državah, ki se boje padca cen na svetovnem tržišču, če bi prišlo do večjega dotoka ameriških kmetijskih pridelkov. Ti presežki pa bi lahko imeli zelo pozitivno vlogo v gospodarskem razvoju nerazvitih dežel. Namesto da predstavljajo stalno nevarnost za stabilnost cen kmetijskih pridelkov, bi lahko bili konstruktiven činitelj za skladnejši in bolj uravnotežen razvoj svetovnega gospodarstva. Za tako politiko pa je treba več daljnovidnosti in širokogrudnosti, kot pa so jo ZDA doslej pokazale.